

բայ երգմանուն նոցա, ոչ
ունեին համբար ի ներք,
իրեւ, ոչ կանա, ի նշառ,
կացին տուալի, համայնքաց
սպանանել:

Նոյնպիսի կապ կայ նաեւ է. եւ Բ. յե-
ղանակների մէջ.

Է. յեւ. Իսկ ի վեցուա-
որդ կամը ի Հայոց չպան: անձնորդի ամբ ուշը-
անձամբ տուեալ զամբիսն
թեսն ուղիղ թագաւորի,
իրավու թիւնն եւ ուղրըն
իրավու անցեալ անցեալ անցուար հայոց
որ յատացացի հասեալ
էին, կապանօք ունեին զա-
մանեան առ դրանն ար-
քունի:

Ը. յեւ. Արդ ի վեցուա-
որդ կամը ի Հայոց չպան: անձնորդի ամբ ուշը-
անձամբ տուեալ զամբիսն
թեսն ուղիղ թագաւորի,
իրավու թիւնն եւ ուղրըն
իրավու անցեալ անցեալ անցուար հայոց
որ յատացացի հասեալ
էին, կապանօք ունեին զա-
մանեան առ դրանն ար-
քունի:

Այս թվորից հետեւում է 1. որ հեղի-
նակը որեւէ հանգամնկից դրաւած կամեցել
է շեշտած լինել — բառացի կրկնութիւններով
կամ ամփութեամբով — նախորդի եւ յաջորդի
ներքին կապը եւ որ այդ մասունք յիշտաւակա-
րամը անխախտ է, — այն շափկանէ հա-
տուածները պահպանաւած են իրենց տեղերում.
2. որ Յառաջարանի մէջ յիշուած եօթն վեր-
նագիւների յաջորդական կապը ըստ իմաստի
պահպանաւած է պատմանթեան ընթացքում
յեղանակների հետեւողական կարգով:

(Ը-բառանուիլի) ԳՐ. ՑՀ. ՊՈՂՈՍՆԵԱՆ

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

Ի Ժ Շ Խ Գ Վ Ե Տ Ե Ւ Խ Ե Ա Ա Խ Ա Ն

Որուսինեանի Ա-ղաղիսուսնիւնն եւ Տարե-
ցաց, իրենց Նորաձեւութիւններով միթէ գանի
մը գրագիւներու լիղբուռն դպան, Որուսինեանի
գրծերը կը ըստ միթէ Սզգ այսի իշխանութեան
հրապարակային մէջ պարաւագրովը վայրէան
մը իրեւ ամենաշնչն բաներ մը նկառաւեցան,
գիտնանք սակայն, որ անձնէ իրենց փոքրաթիւ-
զնահասովներով, տակաւ Ազգին լրասակտ մաշ-
սին պրօնի մէջ արծարծեցին խուզ հակառ ակու-
թիւն մը ընդդէմ խաւարամիտ ամբայական
դասակարգն։ Հակառակութիւն՝ որ երթալով
խորհրդաւոր սասակութիւն մը հասաւ եւ տա-
րիներ վերջը եղաւ մայր Ազգ այն Սահմանա-
գրութեան։

Որուսինեանի հրատարակութիւններուն դէմ
եղած ատելութեան դրգուիչ, ինչպէ ըսի յա-
սաշագոյն, եւ ինչպէ տեսանկը Գր. Օտեանի եւ
Գ. Պարտիգպանի նամակներէն, գլխաւորապէս
Զամուռանեանն էր եւ նիկոլոս Զօրյայեանը:
Շատ ցաւալի էր արգարեւ ընթացքն այս եր-
կուքին, որ Ազգին մէջ իրրեւ նշանաւոր գիտ-
նականներ համաւուած ըլլալով հանգերձ, Ազ-
գային յառաջադիմութեան համար, ցայն պայր
իրեւ անկիւծ վասակոյներ, իրեւ անդուլ
գրուներ ճանչուած ըլլալով հանգերձ, կը
քչնէն, ինկարկու կ'ըլլային Ազգին ամենա-
տգէտ, բայց զօրաւոր դասին, այսինքն կ'ըլլակա-
նին — ամիլյայանինի, եւ իրեւ նոր Ալէնուով-
ներ խովանայով, կը յաջուչէի անոնց մէջ այդ-
շափ նորդկալը, պ'յշչափ պարաւանկ գրգուել
Քերականութեան մը դէմ եւ Տարեցցցիք մը, որ
Ռուսինեանի պէս քաջահմուտ գիտունի մը
դրչէն կ'ելլէր Ռուսինեանի՝ որուն համար նցին
ինքն Զամուռանեան տարիններ առաջ Հայուսու-
ալի մէջ՝ գովարանական էջեր էր գրած եւ զայն
հրապարական գնահատելով գնահատած էր:

Բայց Զամուռանեանի եւ Զօրյայեանի հա-
կառակութիւնները, իսկապէս Տուշոյցին համ
Ռուզիւուսնիւն գէմ չէին, այլ՝ ինչպէ Գր.
Օտեան կը գէէ, էին Ռուսումական խորհուրդին
դէմ, զոր տապալի կ'ուզիին, եւ պատման. —
ափսն, կ'ամենամ ըսելու, որոյն հետեւ իրենք
անդամակից չէին բնարուած անոր?*

Ռուսումական խորհուրդին անդամեները
շուտով հասաւ եղան այս տղայական ֆուն
պատճառին, եւ միահամուռ ուստիցին մաքա-
ուի այդպիսի միջագարեան յետագիւմական
ընթացքներուն դէմ: Ռուսինեանի բոլոր հա-
մակրունիւն ու բարեկամերն ասիթէն օգուտ
քայլով սկսան հոգեւող եւ գերացյան ժա-
ղովներուն արարքը պախարակէլ, անոնց այլեւ-
այլ անկանոն գործառնութիւններուն համար
ձայն բարձրացներ եւ խորհիլ սահման մը
գնել, օրէնք մը գնել առ այսու

* ՀՀայուսունի Կ.Պոլսայ, Թիւ. Գեղարքուար 27ի և
Թիւ. Օպուտուա 2ի 1850 տարւան:

Հ Ա յ ա յ ի մ ը մ լ ո վ պ պատաւարեր ե այս. 1853 ի Ռու-
սումական Խորհուրդին, որոյն գործառնութեան թիւները պայօ-
պատճառին մեծ կարծեցիւր մը սատաց եւ արդէն:
1903 Հայուսներ 21ին, Ռուսին Ռուսումական խորհուրդի
հասաւութեան և ուղարկեան մինհամակը կը լուսաց-
չարժե արգեւք որ Ազգ տան այս Յինամառէ, եւ այս
առթիւ ի ըստ ընծայէ Թրբահայուն յինամառ կը թանա-
պատճառիւր:

Թ. Տ. Վ. 6.

* “Մուսէն” Ե. Տարի, Թիւ. 257, 28 Դեկտ. 1856:

Առաջ զարագլուխն էր անուանին Յակոբիկի կրծքիկեան եւ Տղթմ. Սերվիլէն, ժամանակի մեծ Նախարարներին սիրուած այս ճարտար բժիշկը, որւան ամենէն աննկուն հերոող, որ անմիջապէս գործէ կը ձեռնարիկէ, կը նետուի ասպարէզ եւ կը սկսի՛ թնչքին թագը 1893ին պատմած է ինձ, անձամբ Խմբագրել Եղիշէմի Կանոնդրունիւն մը, աղջկից ունենալով իրեն Ռուսինեան, Գր. Օտեան, մանաւանդ նիկոլոս Պայէան՝ որ կը գործէր գալար իր հօրմէն, զի սա եւս, Ռուսինեանի հակառակորդ Խումբին պատկանող մոլեռանդ ամփրայ մըն էր:

Ռուսինեան իւր աշխատաւթիւններու մասին եղած վաս ընդունելութիւնն մեծապէս կը վըսանայ, խորապէս կը տրումի այնշափ, որ գոնց որչէր թողուլ բոլորովին Ազգ ու Գրագիտաւթիւն եւ Հեռանալ ի սպառ, եթէ սրբական բարեկամներու, ուսումնական մտերիմներու քաջալերիչ քնահատումներն հզօր ախսեան ըըլլային իրեն:

Այս բարեկամներու շարքը կը կազմէնի՞ Սերվիլէն, Օտեան, Պայէան, Եղիշէմի կրծքիկեան, Տատեան, Քոթիկեան եւ ուրիշներ, նշապէս նաև Խալասուր Պարտիկպաս, այդ նշանաւոր գիտականը Աւստրալական Խորհուրդի գործունեայ անդամն, որ գիտախամար շնատ էր ապրեր, կը մեռնէր 1856 Յուլիսին, չըս դին տարածելով մեծ սուրգ:

Ռուսինեանի այս տրումութեան եւ սուրգի միջոցն, Գ.Պոլոսյ կայսերական նորահաստատ բժշկական ընկերութիւնն իւր գիրկը կը բանայ անոր, եւ զիմբուն անդամակից կընտրէ 1856 Հոկտեմբերի 10ին:

Տագուաւեան, Սերվիլէն, Մինասեան, Փոփովիչ եւ Մոզիկան բժիշկներէն յեաց, այդ տարի վեցերորդ Հայն էր դոկտ. Ռուսինեան, որ անդամ կ'ընարուէր բժշկական ընկերութեան, ուր իւր գրչէ կարողութիւնը, տալանդն եւ գիտութիւնը հետզեւէտ այնշափ կը ճանչցուի, որ 1858 Փետրուար 26ին, ընկերութեան Հրատարական Հայոց այս աշխատավայրութիւն անուն թերթին խմբագրական Յանձնախումբին անդամ կ'ընտրուի:¹

Նշն տարին է, որ գարձեալ Սերվիլէնի պաշտպանութեամբ, կ'ընարուէ բժիշկ Կ. Պոլոսյ Սպարապէտի Դրան Հերանդանոցին, որը միշեւ 1860 Գայլուն պաշտոնավարութիւն մը կ'ունենայ:

¹ "Gazette Médicale d'Orient" de Constantinople Բ. առթ. թիւ 1 Ապրիլ 1858, էջ 18:

Այս Հիւանդանոցին մէջ Տաքմ. Ռուսինեան հետամանու կ'ըլլայ գիտական եւ բժշկական լուրջ հետազոտութիւններու, որոնցմէ մէկ հատը շնատ հետաքրքրական, Կ.Պոլոսյ բժշկական ընկերութեան ծափերուն արժանացընելէ յեաց, կը հրատարակէ Gazette Médicale d'Orientի մէջ:

Այս աշխատավաթեան անունն էր՝ "Observation de Filaires ou Fils Arabes (Dragonneaux)", այսինքն՝ Վէլուուի կամ Աբբասիւ եւ կամ Անլուուր ճի կողուած հիւանդութիւնը, զոր Ռուսինեան 1858 մայիսին, վերցիշեալ հիւանդանոցին մէջ պատահած էր, Արաբիայէ գարձող զնուորի մը սրունդներուն վրայ:

Վէլուուի թելի կամ գերձանի պէս կենդանեակ մըն է. իր սաղմային վիճակը չուրի կամ աղմի մէջ կանցըն եւ թելակերպութեան կը հասնի այն ատեն, երբ որ մարդու կամ անտառունի մարմնոյն մէջ մուտ գտնէ վերի մը միջցաւ: Հիւապուրատէն սկսեալ շատ բժիշկներ Նկարագրած են այս կենդանեակը, որ գիշաւար կը պատահի Արաբիա ճամբրուդողներուն, եթէ ասոնք հողի վրայ կամ աղմի մէջ բոկոսն գնալով վերաւորուն պատահաբար: Ռուսինեան իիստ լւա կերպով կը Նկարագրէ իւր հիւանդ զնուորին ուրի կամ սրունդին վէլլը, զոր աղջորովին բռուած է, անոր մէշն ճարտարավաթեամբ հանելով, առաջնին անդամ մը 9 Հարիւրդամետու երկայնութեամբ եւ երկորդ անդամ մըն ալ 29 Հարիւրդամետու երկայնութեամբ Վէլուուի մը: Ռուսինեանի այս աշխատութիւնը՝ զոր հիւառունիվ եւ կարգացի վերըսու, միշեւայսօր Gazette Médicale d'Orientի մէջ կէս գարէ ի վեր՝ միակ մասաց է: Եւ Ռուսինեան բժբախտաբար չէ կըցած յետոյ բժշկական ուրիշ նիւթերու վրայ ալ ունենալ շահէկան Հրատարակութիւններ, որով Հետեւ չգիտեմ ինչո՞ւ, նոյն տարին կը հրատարի բժշկական ընկերութեան անդամակցութեանէ, թերեւս ինքնինքը բոլորանուէր տալու ազգային կեանքին, որ նոր ոգեւորութիւն մը կ'ուզէր ըստանալ այն ատեն շնորհիւ. լուրջ եւ ընտիր հայ ուսումնականներու:

¹ Observation de Filaires ou fils Arabes (Dragonneaux), recueillies à l'Hôpital de Séraskerat à Constantinople par M. Roussignan D. M. P. in "Gazette Médicale d'Orient" de Constantinople թիւ 9, Դեկտեմբեր 1858, էջ 166-170:

Տարի մը եւ աւելի հազի՞ւ անցած էր այն
օրէն ի վեր, կ երբ՝ Ազգային Պատրիարքարանի
անկանոն իշխանութեան օրինաւորութիւնն մը
տալու, ամիրայսական բանութիւնները խորսա-
կելու եւ Ազգին գործերը բարուոք մատակար-
արութեան մը այդ զներու համար, Յ. Կրիմ-
կանի, Սերմիչէնի եւ Վիկողան Պալեսանի գլխաւ-
որ Նշղնակութեամբ ու Խմբագործեամբ,
ինչպէս իրշեցի վերև, Պարսահայտ ամենցած էր
արդէն Ազգային կանոնադրութիւնն անունով պատ-
մու, որ 1856 Գետրուար 18ին Հրատարակուած
Խանին Շէքէֆին գոյն յօդուածն սկզբունքներուն
վրայ յեցուած, իբրաւուիք եւ զարդէ օքէնք կը
ծանօթացընէր:

Այս Կանոնագրութիւնը, որ Առաջամական
Խորհուրդին՝ Հեղինակութիւնը կիսար Համա-
րութիւն, եւ որ տոհմային պատմութեան մէջ
կը բանար կաքիւրու Թուական մը յառաջադի-
մական քայլերու, մեծ ընդունելութիւն գտաւ
Ազգային ընդհանուր ժողովք մը, զօր նախա-
գահու թեամբ օրուան Պատրիարքին, կը բացիկ-
ցընէին Հզուեւու եւ գերագոյն ժողովները,
բարձրաստիւճան եկեղեցականներ, ամբոյններ,

1 "Гимн" в. шарп, № 257, 28 Февр. 1856 г.
2. шарп, № 266, 28 Февр. 1857:

ս Արքային առաջին կանոնագրութիւնը՝ պահ. պահէ է 1852ի և առաջնական իշխանութիւն հերթական թիւնն է եղաւ։ Այս կանոնագրութիւնը Սահմանադրութիւնը անունով պահպանութիւն է Արքը 1857ին, անոր ինքանութիւնը կանոնադրութիւն է Յանձնական առաջնութեան ընտրութեան 1855ին։ Աշխարհական իշխանութիւն պահպանութիւնը կանոնը կամաց առաջնութեան ընտրութիւնը է Այս Սահմանադրութիւնը Թհան անապահութիւն անապահութիւն է են, ինչպահանջանակ դատաւն Մատենական և Արքականութիւնը, Յանձնական Արքականութիւնը Եղանակ և Արքական իշխանութիւն Յանձնական Ա. Խթինուն, Միքայէլ Ա. Արքական Իշխանութիւն, խոհանոր Խառնակ (յայտ Պարտական և Պատուա, Հման Խառնակին իշխանութիւնն)։ Տիր Յանձնական Փափագական, Տիր Գեօրգ Մարտ Եկեղեցւոյ, Տիր Երեմիա Խառնակի վի, Տիր Յանձնական Հարկանութիւննական, Տիր Արքական Խառնական իշխանութիւնն առաջարկահանութիւն Քաղաքացիութեան կառավարութեան, Գրքար Ապաման, Գրքար Օսման, Գրքար Տիր Յանձնական, Խալչասուր Պարտական, Կարապետ և թիւննեան Բ. Արքականութիւնը Սկզբան Աշխանական Աշխարհական իշխանութիւնը, Սկզբան Ապաման, Սկզբանութիւն Խառնակ, Սահմանադրութիւնը, Սահման Արքական, Սահմանական ընտրութիւնը 21 հոգի (անժ Արքական Խառնակութիւն կամ Ա. Պատուա Բ. ապար Թիւ 31, Գրկու 1856, էջ 173-175):

Եւ բազմաթիւ հայ երեւելիներ ու ուրիշ ար-
հետապնդածներ։

Յիշատակաց արժանի մեծ հանդէսով
պաշտօնապէս կը ճանչցուի Ազգէն այն կանո-
նագրութիւնը, 1857 Մարտ 22 ին,² եւ գոր-
ծադրութիւն կակ կը սկսի այն. բայց Հայլի քանի
մ'ամի՞ կանցին, եւ աշա ամբողջերու խռով-մի
մը՝ իրենց հետ ունենալով մաս մը կդեռքանա
դասէն, այն կանոնագրութիւնն անյարմար կը
տանեն Սպահն, կրօքի եւ ազգային աւանդու-
թեանց հակառակ բաներ անոր մեջ տանենել
կը կարծեն, անըստա միշտ չարամիտ թելադրու-
թիւններէ մոլուած, եւ իրենց բոլոր ուժը թա-
փելով՝ կը յաջողնի զայն զշէն իրենց քմա-
հանցյալն. կառավալաւոր թեան հրամանով՝ ³ դա-
յորինել նոր մը, աւելի յարմար, աւելի պատ-
շաճ ազգային կացութեան:

Այս անդրաւ անօրինութեան գէմ, Ազգին
տառամական մասը կը սկի գարձեալ բողոքի
ճայներ բարձրացնել, Սերպիչէն, Յ. Կրծիկեան,
Օտեան, Պալեան, Թուսինեան եւ ուրիշներ,
կ'ուզեն միջներ խորհը Ազգային ժողովերու
ազգավիճակ պահանջական վարմունքը ջնջելու,
եւ երբ նոր ծրագիրներով, նոր բարեփոխու-
թիւններով կը պատրաստուն Ազգային նոր
կանոնագրութիւնն մը խմբագրել, եւ աշա սիկո-
լոս Պալեան արգելեց կ'ըլսայ իւր վաղահաս մա-
հու, 1858 Փետրուար 27ին.⁴

Կիկողաց Պալեանի մահը մեծ սուրբ կը
պատճառէ Հանուր Ազգին, դառն արտամութեան
մեջ կը թողու իւր բարեկամները, մանաւանդ
Դոկտոր Առաքելնեանը, որ՝ ինչպէս գիտենիք, Պա-
րուիկի մեջ օրեր անցուցած էր անոր Հետ, մեկ-
ուեկ սորված էր պիրել իւր Ազգը, մէկտեղ
նորհած էր իւր Ազգին մասարական յառաջա-
րմտ թեան միջները:

Նկողոս Պատեանի մահուան գրեթե յա-
ջորդ օրը, Ռուսինեան ձեռք կը զարնէ պատ-
սառամել իւր Ռուսական-Յիւնա-
կրկորդ Տպա-
րութիւնը, զայն իւր վաղաժեռիկ բարեկամին
Եթատակին ձօնելու նպատակաւ, եւ առ այս
ըստ գրէ նա հետեւեալ գեղեցիկ առջերը, 1858

1 "U- α β", P. 270, 28 U- μ 1857:

፩ በኋላ

“Город. № 4. 209. в. чист. 8. Июль 1852. в.

Մշտիւ 26 թուականաւ, որ ըստ Թուսինեան Տարեցցցի, կը համապատասխանէ 1858 Մարտի 1ին:

Ի ԹՇԱՍԱԿ
Աղնի Ազգասիրէ
Եւ Ռուսամասէր Պէյի
ՆԻԿՈՂՈՍԻ ՊԱԼԵՐԱՆ
Կոկիծ յաւրաբան:

Ինք թոյլ տուած էր ինծի պար տկար յիշատակ իրեն վերանձնելու:

Այսու ու երկ ին ներօտարած մարտութիւնն ինձ քաջարէր իմ նախարար էր կողուս մէջ՝ կանաչարէր յերկորդի պար տկար, երեք ինք նախարար կնծենուուր ինծի գեղասանց ու գեղասանց վայ իր համաստէր կրածած սորտառածութիւնը, ուր կը տեսէր իր ասուքն ու երբանաւթիւնը, ես մասցար իր չաշխարհի բարքար, կանքարէր թիւնը, ուր կը ինչն զգուի ամենայն ինչ իր պար ինծի պանահ կը թուէր իր խօսքուու ու գործքերուն պէս:

Պաշտիշաց 26 Մրտկեր 1858: ՌՈՒՍԻՆԾԱՆ

Այս Զանիկը, զըր եր Օտեան հրատարակած է՝ արդէն, կը քաղեմ ես այսօր Ռուսինեանի իրերւ բ. տպագրութիւն պատրաստած ձեռագիր Առ-Հայտաստ-Խնձու, որ ժամանակին չկրցաւ հրատարակուիլ, եւ զոր հաճեցաւ յանձնել ինձ այժմ Օր Ե-գինէ Օտեան:

Կիֆուոյ Պալեանի մաչէն եսքն իր բարեկամերը կը շարունակին միշ Ազգ. Կանոնադրութեան իմբագրութիւնը, բայց քիչ մը վերջը, հակառակ իրենց ջանքին եւ գիշերական տքնութեան կը ստիպուին ընդհանուր իրենց աշխատութիւնն եւ այս երկու կարեւոր պատճառով, որոնք այն տարի Ազգային իշխանութեան բոլոր ժամերը կը դրաւէին. տառջին եւ՝ կըմիանի նրանկայիշատակ ներկւս Աշտարակեցի կաթուղիկոսն յաջորդին ընտրութիւնը, որ տեղի կ'ունենար 1858 Յունիսին, եւ երկրորդը՝ ծերունի Յակով Պատրիարքին հրաժարութիւնը, եւ ասոր տեղ՝ Կերոր Եպիսկոպոսին ընտրութիւնը, որ կը կասարուէր 1858 Հոկտեմբեր 17ին:

Գէորդ Պատրիարքին ընտրութենէն մէկ երկու ամիս յետայ, գոկտ. Երեւիւէն ընտրուելով անդամ ազգային դերագոյն ժողովցի, իր բոլոր ուժով եւ ճարտարութեամբ զգալի կնմէ Ազգ. Կանոնագրութեան անհրաժեշտ պէտքը, եւ քանի մ'ամիս վերջը, կը յաջողի հոգեւոր եւ գերադադույն ժողովներու միջցաւ ընսրել առ Ազգ. Կանոնագրութեան նմբագրի նոր Յանձնաժողով մը, որ անմիջապէս գործի կը ձեռարկէ 1859 Մայիսին:²

¹ “Բուսինեան իր կեածքն ու գործերը, Ե. Օտեանի, Մ-ուն 41ր տարի, Թիւ. 3970, 31 Համեմեկը 1892, էլ 246.

² “Մունի Ե. տարի, Թիւ. 358, 4 Դեկտեմբեր 1858:

³ “Մունի Ե. տարի, Թիւ. 413, 24 Դեկտեմբեր 1859:

Այս Յանձնաժողովին անդամներն էին Եղեցեցական գասէն՝ 1. Կարապետ Խպիսկոպոս Սերաստիոյ, 2. Յովհաննէս Վարդապետ Ղալաթիոյ, 3. Տ. Երեմիա քահ. Խաչի Խասդիւղի, 4. Տ. Յովհաննէս քահ. Փափաղեան, 5. Տ. Յովհաննէս քահ. Հիմելարապէյէնսեան: Իսկ աշխարհական գասէն, 1. Ալեքսան Տիւրի, 2. Աշնանեան Պօղոս, 3. Կարապետ Խմբիւծեան, 4. Վարդերես Սիսաքեան, 5. Յովհաննէս Սուրբեան, 6. Սահակ Փէշշիմալձեան, 7. Դոկտ. Բարունակ Ապէյ Քթիկեան, 8. Մկրտիչ Աղամոն, 9. Եազդապ Եազդուպեան, 10. Մինա Մինասեան, 11. Դոկտ. Խուսինեան, 12. Եսովք Տէմիրձիպահեան, 13. Թովմանան Գայսէրեան եւ 14. Գրիգոր Օտեան:

Այս Յանձնաժողովին ամէնէն աւելի աշխատու անդամներն էին Կարապետ Խմբիւծեան, Բարունակ Գոթիկեան, եւ Դրիգոր Օտեան, բայց դշնաւորաբար գոկտ. Ռուսինեան, ինչպէս կը պատմեն այսօր ժամանակակից եղող շատ անձնաւորութիւններ, եւ կ'աւանդեն Ազգային Պատրիարքաբար արձանագրութիւններին ու 1859էն մինչեւ այսօր երեւցած բոլոր Հայ թերթերը:

Դոկտ. Ռուսինեան այն, գլխաւոր աշխատովն եղաւ այն Յանձնախուռմին եւ գրեթէ առանձին նմբագրեց ու շարադրեց այս նոր Կանոնագրութիւնը, իրեն առաջնորդ ունենալով անշոշ 1857ի Կանոնագրութիւնը:

Խմբագրիչ Յանձնաժողովի իւր գործը կ'աւարտէ 1859 Նոյեմբերին⁴ եւ Դեկտեմբերի սկիզբը Նոյեմբերին ընդհանուր ժողովին կը ներկայացընէ պատրաստած Կանոնագրութիւնը, որպէս զի վաւերացուի: Ընդհանուր ժողովը զայն կարդայէ վերջը, կառաջարկէ քանի մը թիւթեւ փոփոխութիւններ ու յաւելուածներ, եւ վաւերացուը կը թողու յաջորդ Կանոնին: Սակայն յաջորդ Կանոնն մէջն ալ զայն չի վաւերացընէր, այլ կը յետաձգէ՝ առարկելով նույնանոր փոփոխութիւններ, Այս յետաձգութերու միջցին, նորընտիր Պատրիարքը, փոխանակ Ազգին մեծամասնութեան փափարին համաձայն վարուելու, կը սկսի քանի մը խաւարամիտ ամբայներու կըր հաջոյակատարութիւն ընելով, արդելքներ յարուցանել Ազգ. Կանոնագրու-

¹ Այս պահ Սահմանադրութիւն Հայոց Կ. Պակա: Տպ. 6. Միւ-Հետափեան 1880, էլ 46:

² “Մունի Ե. տարի, Թիւ. 413, 24 Դեկտեմբեր 1859:

³ Անդ:

⁴ “Մունի Ե. տարի, Թիւ. 414, 31 Դեկտեմբեր 1859”

թեան դէմ, անոր վաւերացումը կը ձգձգէ օրէ օր, եւ միշտ անդամ թագում կերպով ալ կաշխատ զայն բոլորովն ջնջել ու անհետացընել: Խմբագրիչ Յանձնախումբն եւ ազգին ըստամիտ դասը ըստառ կը հոսածն Պատրիարքին եւ Ազգ: Կանոնադրութեան թշնամիներուն միտումները, կը սկսին դժգոհութեան ձայներ բարձրացնեն¹, ու իրենց գլուխ ունենալով դարձեալ Սրբվէնը, ամէն ազդեցութիւն ի

Այս օրն է՝ որ խմբագրիչ Յանձնախումբն ալ Սահմանադրութեան ժողով անունը կ'առնէ, եւ անոր անդամները վերջնականապէս կը ստորագրեն ԱՀ: Սահմանադրութեան իրրեւ ձեռագիր տպուած մէկ օրինակը, զայն տպարանին յանձնելու համար: Ազգ: Սահմանադրութեան այս առաջն Օրինակը ցարդ կը պահուի, Սահմանադրաման ժողովին անդամներէն այսօր միակ մնացղին՝ Մաստի Խմբագրապետ Կարապետ էֆ. Խ. Թիւ-

Անհանձնական բարեկանութեան առաջակա

ԱՀ Խ. Թ. Օ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ.

Երես 25. Հ. Խ. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ.

Հ. Խ. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ.

Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ.

Հ. Խ. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ. Ա. Վ.

գործ կը գնեն, եւ գերոդ Պատրիարքը վար կ'առնեն 1860 Ապրիլն: Յաջորդը կ'ըլայ Ադրբանապոլսց Առաջնորդ Սարգիս Եպիսկոպոսը՝ որուն օրով Ազգը աէր կ'ըլայ վերջապէս իւր Կանոնադրութեան:

Ազգ: Կանոնադրութեան այն ատեն կը փոփէ իւր անունը, չնորհիւ Ռուսինեանի՝ կը մղբառէ Աշխ. Սահմանադրութիւն փաստառ տիտղոսով, ինչպէս եղած էր արդէն 1857ին: Անոր դարձադրութիւնը կը սկսի 1860 Մայիսի 24ին:²

Ենանի քով. Նոյն օրինակը կը կրէ Սահմանադրական ժողովին 12 անդամներուն խկական ստորագրութիւնները, զորս հետաքրքրական կը համարիմ նմանահանել հու, բարեհաճութեամբ Կ. Խ. Թիւմեան էֆենտիիր:

Վերջն ստորագրութիւնը Ռուսինեանին է. Կ. Խ. Թիւմեայ թէ՝ միւս անդամները ժամանակ չեն ունեցած զնելու իրենց ստորագրութիւնները, որոնք սակայն ամբողջ են յեաց տպագրուած 1860ի օրինակներուն մէջ:

(Հարանագին)

Թ. Տ. Վ. Յ.

¹ "Մաստի թ. ասքի, թիւ. 426, 24 Մարտ 1860:

² "Մաստի թ. ասքի, թիւ. 433, 26 Մայիս, Հիւնապէտ 1860: